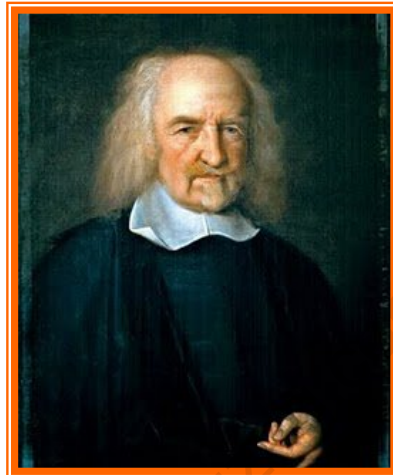

ภาคที่ 134

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ผู้ค้นคิดทฤษฎีสัญญาประชาคม

ผู้เขียน : นพพร ประชากุล

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) นักปรัชญาชาวอังกฤษ

ฮอบส์มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยกับกาลิเลโอ นิวตัน และเดการ์ตส์ ขณะที่ปราชญ์สามคน
หลังนี้ เพียรพยายามเข้าถึงความลับของจักรวาล ฮอบส์หันมาทู่มเทศติปัญญาทั้งหมดของ
เขา แก่การไขปริศนาว่าด้วยมนุษย์ และสังคมด้วยสปีริตแบบวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกัน

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ([5 เมษายน พ.ศ. 2131](#) (ค.ศ. 1588) - [4 ธันวาคม พ.ศ. 2222](#)
(ค.ศ. 1679)) เป็น [นักปรัชญาการเมือง ชาวอังกฤษ](#) ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังจากผลงานที่สำคัญคือ
หนังสือชื่อ [Leviathan](#) ที่เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2194 หนังสือเล่มนี้กลายเป็นฐานประเด็นใน
แนว [ปรัชญาการเมือง](#) ตะวันตกในสมัยต่อมา ในเกือบทุกแนว

ถึงแม้ว่าทุกคนได้รู้จักโทมัส ฮอบส์ จากงานเขียนเกี่ยวกับปรัชญาการเมืองตะวันตก ก็จริงแต่ที่จริงแล้วฮอบส์ได้สร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ไว้อีกหลายด้านเช่น ประวัติศาสตร์ เรขาคณิต เทววิทยา จริยธรรม รวมทั้งด้านปรัชญาต่างๆ ไปอีกหลายเรื่อง และที่เป็นที่รู้จักในปัจจุบันว่า รัฐศาสตร์ (political science) นอกจากนี้สิ่งที่ฮอบบส์เชื่อที่ว่า "มนุษย์นั้นโดยธรรมชาติมีการร่วมมือกันก็โดยมุ่งผลประโยชน์ส่วนตัว" ซึ่งข้อคิดนี้ได้รับการพิสูจน์ในทฤษฎีของ ปรัชญามานุษยวิทยาต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน

ฮอบส์เป็นผู้คงแก่เรียน เขาแตกฉานในภาษากรีก และละตินตั้งแต่ยังเด็ก และได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดก่อนถึงเกณฑ์อายุ โดยศึกษาในคณะโมคตินฮอลล์ (Magdalen Hall) ซึ่งปัจจุบันรวมอยู่ในคณะฮาร์ฟอร์ด (Hertford College) ของมหาวิทยาลัยดังกล่าว ในบรรดาสรรพวิชาที่เขาศึกษา วิชาหลักคือ วรรณคดีกรีกและโรมัน เมื่อจบการศึกษาในปี ๑๖๐๘ ฮอบส์ได้เข้าทำงานกับตระกูลแคเวนดิช (Cavendish) ซึ่งมีบารมีและอิทธิพลสูงในสังคมอังกฤษ โดยทำหน้าที่เป็นครูสอนหนังสือ แก่กุลบุตรในตระกูลนี้รุ่นแล้วรุ่นเล่า ไปตลอดชีวิตอันยาวนานถึง ๕๑ ปี

ฮอบส์ดำเนินชีวิตอันราบเรียบ ตามแบบฉบับผู้อุทิศตนให้กับวิชาความรู้ อย่างไม่กี่ก็ตาม ในช่วงชีวิตการทำงาน เขาได้เดินทางไปพำนักในยุโรปภาคพื้นทวีปหลายครั้งด้วยกัน และมักจะเป็นครั้งละนาน ๆ โดย ๓ ครั้งแรก (ค.ศ. ๑๖๑๐-๑๕, ๑๖๒๕-๓๐ และ ๑๖๓๔-๓๖) เป็นการพาลูกศิษย์ไปท่องเที่ยว และทัศนศึกษา และตัวเขาเอง ก็ถือโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับนักปราชญ์สำคัญ ๆ ของยุโรปมากหน้าหลายตา (ในการเยือนยุโรปครั้งที่ ๓ ฮอบส์ได้เดินทางไปเยี่ยมกาลิเลโอ ซึ่งถูกจองจำอยู่ที่เมืองฟลอเรนซ์ ตามประกาศิตของศาลศาสนาด้วย) การได้สัมผัสบรรยากาศทางภูมิปัญญาในภาคพื้นทวีป กระตุ้นให้เขาสนใจคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญ

ให้เขาพัฒนาแนวคิดวัตถุนิยมทางการเมืองขึ้นมา ในช่วงระหว่าง ค.ศ. ๑๖๔๐-๕๑ ฮอบส์ ได้หลีกเลี่ยงความขัดแย้งในอังกฤษ ไปพำนักอย่างยาวนานในกรุงปารีส ณ ที่นั่น เขาได้สร้างสายสัมพันธ์กับนักคิด ในสกุลเหตุผลนิยม (rationalism) ของฝรั่งเศส และยังกลายเป็นคู่แข่งสำคัญคนหนึ่ง ของ เดการ์ตส์ (Descartes) เจ้าตำรับแนวคิดในสกุลดังกล่าว อีกด้วย

ปรัชญาการเมืองของฮอบส์ มีความเป็นอนุรักษนิยม (conservatism) สูงมาก งานวิชาการชิ้นแรกของเขา ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๑๖๒๙ คือ ผลงานแปลหนังสือ ว่าด้วยสงครามระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตา เรื่อง **The Peloponnesian War** (สงครามแห่งเพโลพอนนีซัส) ของทูซิดิดีส (Thucydides) นักประวัติศาสตร์กรีกโบราณ เป็นที่ทราบกันดีว่าหนังสือเล่มนี้ แฝงการวิพากษ์ระบอบประชาธิปไตย ในยุคทองของเอเธนส์ เมื่อหลายศตวรรษก่อน คริสตกาล ว่าเต็มไปด้วยความปั่นป่วนวุ่นวาย เพราะผลประโยชน์แอบแฝง และการแก่งแย่งกัน ใช้กรรมเล่นลั่นหลอกหลวงฝูงชน จนในที่สุดระบอบดังกล่าว ก็นำสังคมเอเธนส์ ไปสู่ความหายนะหลังจากนี้ ผลงานชิ้นนี้และข้อคิดเห็นของฮอบส์ ในเรื่องต่าง ๆ จะทยอยปรากฏออกมาอย่างไม่ขาดระยะ มีทั้งหนังสือด้านคณิตศาสตร์ เรขาคณิต ตลอดจน ฟิสิกส์ (เช่น Tractatus Opticus หรือ ตำราวิชาแสง) และแน่นอนที่สุด ข้อเขียนอันมากมาย ด้านปรัชญาการเมือง เล่มที่เด่นเล่มแรกคือ **Elements of Law** (พื้นฐานกฎหมาย) ซึ่งในปี ๑๖๕๐ ฮอบส์พิมพ์แจกจ่ายในวงแคบ (และพิมพ์เผยแพร่อย่างจริงจัง ๑๐ ปีต่อมา) ตามด้วย De Cive (ว่าด้วยพลเมือง) ทว่าผลงานชิ้นเอกที่ถือกันว่าสมบูรณ์ที่สุด ก่อให้เกิดปฏิกิริยาร่วมสมัยรุนแรงที่สุด และทำให้ชื่อของฮอบส์ ติดอยู่ในความทรงจำของนักคิดรุ่นต่อ ๆ มา จนถึงปัจจุบันคือ **Leviathan** (ลิวียาธัน) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๑๖๕๑ ต่อจากนี้ไป ความคิดของฮอบส์ ก็จะวนเวียนอยู่กับเรื่องของการเมืองการปกครอง จนกระทั่งเข้าสู่บั้นปลายของ

ชีวิต เขาจึงได้หวนกลับมาทำงานประเภทที่ยังความเจริญใจให้แก่เขามาก่อน นั่นคือ การแปลหนังสือโบราณ คราวนี้เขาแปล Odyssey (พิมพ์ปี ๑๖๗๓) และ Illiad (พิมพ์ปี ๑๖๗๖) ซึ่งถือเป็นสุดยอดวรรณกรรมอมตะของโฮเมอร์ ในปี ๑๖๗๕ ฮอบส์ได้จากโลกนี้ไปอย่างสงบในวัย ๕๑ ปี ทิ้งผลงานไว้เป็นมรดกแก่โลกทั้งสิ้น ๔๒ เล่ม

หัวใจของหนังสือเรื่อง ลิวายอะตัน อยู่ที่การเสนอแนวคิดที่ว่าด้วย "สัญญาประชาคม" (social contract) (คลิกอ่านเชิงอรรถ ๒) เพื่อตอบคำถามว่าสังคมมนุษย์ และรัฐก่อกำเนิดขึ้นมาได้อย่างไร อันที่จริง ศาสนจักรและอาณาจักรในสมัยนั้น มีคำตอบสำเร็จรูปสำหรับคำถามนี้แล้วว่า สังคมเกิดจากการสถาปนาโดยองค์พระผู้สร้าง ซึ่งประทานอำนาจของพระองค์แก่กษัตริย์ เพื่อให้ปกครองมนุษย์ แต่ฮอบส์ซึ่งไม่พอใจกับคำตอบแนวคิดนิยมนี้ ต้องการค้นหาคำอธิบายที่เป็นวิทยาศาสตร์ เขาจึงต้องเริ่มต้นด้วย การพิจารณาธรรมชาติของมนุษย์อย่างถ่วงถ่วง

เช่นเดียวกับนักคิดในแนววัตถุนิยมหลายคนในยุคนั้น ฮอบส์มองสรรพสิ่งในโลกว่า ล้วนดำเนินไปตามกลไกที่อาศัยแรงขับเคลื่อน (movement) ทางกายภาพ ซึ่งตัวมนุษย์ก็อยู่ในข่ายของกลุ่สากลดังกล่าว และมีใช่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับร่างกาย (แรงขับเคลื่อนจากการไหลเวียนของโลหิต) แต่ยังรวมถึงส่วนที่เรียกว่า "จิตใจ" (mind) อีกด้วย สำหรับฮอบส์ การรับรู้ด้วยผัสสะ และอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ เป็นการตอบสนองด้วยแรงขับเคลื่อนภายใน ต่อแรงกระทำจากภายนอก แรงขับเคลื่อนภายในนี้ ส่งทอดต่อไปยังสมอง ก่อเกิดเป็นความคิด (idea) และทิ้งร่องรอยไว้เป็นภาพ (image) ในความทรงจำ สิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นความนึกคิด (thought) ความปรารถนา (desire) หรือเจตจำนง (will) จึง

มิใช่อะไรอื่น นอกจากแรงขับเคลื่อนในสมองล้วน ๆ แรงขับเคลื่อนดังกล่าวนี้เอง ที่ไปกระตุ้นให้เกิดอากัปกริยา การกระทำ และคำพูดต่างๆ ของมนุษย์ ซึ่งมีความพึงพอใจส่วนตัวเป็นเป้าหมาย

ในความพยายามของฮอบส์ที่จะเข้าใจถึงธาตุแท้ของมนุษย์ ในขั้นต่อไปนั้น เขาได้ตั้งสมมุติฐานถึงสิ่งที่เรียกว่า "สภาพธรรมชาติ" (state of nature) ขึ้นมา ซึ่งหมายถึงสภาพที่เผ่าพันธุ์มนุษย์เคยดำรงอยู่ ก่อนหน้าที่จะมีการก่อตั้งสังคมใดๆ ขึ้น แม้ว่าภาวะดังกล่าวหากเคยมีอยู่จริง จะเป็นสิ่งที่เราไม่มีวันล่วงรู้ได้อีกแล้วก็ตาม แต่จินตนาการทางทฤษฎีนี้ ก็จำเป็นต่อการคิดพิจารณาว่า ถ้าปราศจากอารยธรรม มนุษย์จะอยู่ในสภาวะเช่นไร (จะว่าไปแล้ว ก็ไม่จำเป็นถึงกับต้องสาวย้อนไปสู่สภาพธรรมชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปอย่างของฮอบส์ เพียงเราพิจารณาถึงมนุษย์ใน "สภาพอารยะ" ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ก็น่าจะได้ภาพที่ใกล้เคียงกันไม่น้อย) จากการสันนิษฐานดังกล่าว ฮอบส์พบว่ามนุษย์ในสภาพธรรมชาติมิใช่สิ่งที่โสมนัสชื่นชม หากกล่าวเปรียบด้วยภาษาแบบปัจจุบัน มนุษย์ก็เป็นเหมือนหุ่นยนต์คอมพิวเตอร์ ที่ถูกตั้งโปรแกรมให้มุ่งแสวงหาความพึงพอใจส่วนตัวอย่างไม่มีขีดจำกัด มนุษย์จึงเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา ต่างคนต่างมุ่งเอาเปรียบผู้อื่น บังคับให้ผู้อื่นทำตามใจตน และถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ในสภาพธรรมชาติ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ จึงแสดงออกอย่างเต็มที่ ดังฮอบส์กล่าวไว้ว่า

หากมนุษย์สองคนปรารถนาในสิ่งเดียวกัน ซึ่งไม่มีวิธีใดที่เขาทั้งสองจะแบ่งปันกันได้ เขาก็ย่อมกลายเป็นศัตรูกัน และในอันที่จะบรรลุเป้าหมายของแต่ละคน ซึ่งได้แก่การดำรงรักษาตน (their own conservation) เป็นหลัก และบางครั้งเพียงเพื่อความสุขสมอารมณ์หมายของตน (their delectation only) ทั้งคู่ก็จะเพียรพยายามทำลายล้าง หรือสยบซึ่งกัน

และกัน" (ข้อความแปลทั้งหมดในบทความนี้ ผู้เขียนแปลจาก Leviathan ฉบับของสำนักพิมพ์ Basil Blackwell, Oxford ไม่ระบุปีพิมพ์ มีแจ้งเพียงว่าได้แก้ไขข้อผิดพลาดทั้งหมดในฉบับพิมพ์ปี ๑๖๕๑ แล้ว) ตามตรรกะของปาดงดิบนี้ ย่อมไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ ทั้งสิ้นว่าอะไรถูกอะไรผิด สิ่งใดเป็นธรรม สิ่งใดไม่เป็นธรรม หรือหากแม้ว่ามีการแยกแยะดังกล่าว ก็คงไม่มีเกณฑ์ที่ใช้เป็นมาตรฐานร่วมกันได้เลย ทั้งนี้เพราะ "ตราบิตที่มนุษย์ยังคงดำรงอยู่ในสภาพธรรมชาติอย่างแท้จริง (ซึ่งก็คือภาวะการมุ่งทำลายล้างกัน) เขาก็จะใช้ความปรารถนาเฉพาะตนของเขา เป็นมาตรวัดว่าอะไรดี อะไรเลว"

การยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ เป็นเหตุให้เกิดการพิพาทกันในทุกๆ เรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ และศักดิ์ศรี มนุษย์จะใช้กำลังแก่งแย่งชิงดี และเบียดเบียนกันอยู่ตลอดเวลา จนหาความสงบสุขมิได้ ความขัดแย้งอันไม่มีที่ยุติดังกล่าว จึงเสี่ยงที่จะนำไปสู่ความหายนะของทุกคนร่วมกัน กล่าวคือ

"หากพฤติกรรมของมนุษย์ถูกชี้หน้าด้วยความคิดเห็นส่วนตัว และความปรารถนาส่วนตัวเพียงอย่างเดียว พวกเขาจะไม่มีทางปกป้องคุ้มครองตนเอง จากศัตรูภายนอก หรือจากการเบียดเบียนกันเองได้เลย"

ในภาวะวิกฤตการณ์ที่ "มนุษย์กลายเป็นหมาป่าสำหรับมนุษย์ด้วยกัน" (Homo homini lupus) นี้ มีเพียง "ความรักตัวกลัวตาย" (fear of death) เท่านั้น ที่ทำให้มนุษย์ได้คิดสำหรับฮอบส์แล้ว มนุษย์มิได้ต่างจากสัตว์ในแง่ที่มีจิตใจประเสริฐกว่า หากแต่มนุษย์เป็นจักรกลที่รู้จักคำนวณผลได้ผลเสีย จากการกระทำต่างๆ ของตน นั่นคือ รู้จักคิดด้วยเหตุผลมากกว่าสัตว์อื่น มนุษย์จึงเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะแสวงหาสันติภาพร่วมกัน มากกว่าที่จะเบียดเบียน ทำลายล้างกันอยู่เช่นนี้ ในความคิดดังกล่าว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ก็ยังคง

ดำรงอยู่เช่นเดิม แต่เปลี่ยนเป็น "ความเห็นแก่ตัวแบบยั่งยืน" เพราะกำกับไว้ด้วยสติปัญญา มิใช่เห็นแก่ตัวอย่างโง่เขลา เอาแต่ใจ จนในที่สุดไม่มีใครทำอะไรเลยอย่างแต่ก่อน

ฮอบส์เชื่อว่าทางออกของปัญหาที่มนุษย์ค้นพบคือ การตกลงกันมอบอำนาจแก่คนกลาง ให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างๆ และจัดระบบระเบียบของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการตัดสินใจก้าวออกจากสภาพธรรมชาติ มาสู่การก่อตั้งสังคมขึ้น ดังที่ ฮอบส์กล่าวว่า วิธีการเดียวที่จะสถาปนาอำนาจหนึ่งเดียวร่วมกัน (common power) ในอันที่จะปกป้องพวกเขา จากการรุกรานของคนภายนอก และจากการเบียดเบียนกันเองภายใน และในอันที่จะประกันว่า พวกเขาจะสามารถประกอบสัมมาชีพ และเก็บเกี่ยวพืชผลจากแผ่นดิน เพื่อดำรงชีวิตอย่างพึงพอใจได้ ก็คือ มอบอำนาจ และกำลังทั้งหมดของแต่ละคน ให้แก่บุคคลเพียงคนเดียว (one man) หรือกลุ่มคนคณะเดียว (one assembly of men) ผู้จะสามารถลดทอนเจตจำนงอันหลากหลายของผู้คน ให้เหลือเพียงเจตจำนงหนึ่งเดียว (one will)"

บุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจจากทุกคน ดังที่กล่าวมาก็คือ ผู้ปกครอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อธิปไตย (sovereign) ซึ่งจะทำหน้าที่หลักในการวางกฎระเบียบ เพื่อแยกแยะว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด และบังคับใช้กฎระเบียบเหล่านั้น โดยมีอำนาจลงโทษผู้ฝ่าฝืน รวมทั้งวางนโยบายสำหรับกิจกรรมต่างๆ ของส่วนรวม สิ่งที่มนุษย์ได้รับตอบแทนจากการสละ "อำนาจ และกำลัง" ของตนให้แก่อธิปไตยคือ ประชาสังคม (civil society) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สหพันธรัฐ (commonwealth) ซึ่งฮอบส์เชื่อว่าจะเป็นภาวะที่ช่วยบรรเทาการพิพาท ประกันความสงบสุข และพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น สำหรับรูปแบบของสหพันธรัฐนี้ ก็ขึ้นอยู่กับสัดส่วนระหว่างผู้ปกครอง กับผู้ถูกปกครอง ดังฮอบส์ได้แบ่งไว้ง่ายๆ ดังนี้

"เมื่ออธิปไตยเป็นบุคคลคนเดียว สหไพบูลย์จะเป็นระบอบราชาธิปไตย (monarchy) เมื่ออธิปไตย คือ ที่ประชุมของทุกคนที่มาารวมกัน จะเป็นระบอบประชาธิปไตย (democracy) หรือสหไพบูลย์ปวงชน (popular commonwealth) หากอธิปไตยประกอบด้วยสมาชิกบางส่วน ของสหไพบูลย์ ก็จะเป็นระบอบอภิชนาธิปไตย (aristocracy)"

แต่ไม่ว่า สหไพบูลย์จะเป็นรูปแบบใด เขาก็เน้นย้ำอย่างมากว่า อำนาจปกครองของ อธิปไตยมีที่มาจาก การตกลงทำสัญญากันเอง ระหว่างผู้อยู่ใต้ปกครอง มิได้มาจากมหิทธานุ ภาพเหนือธรรมชาติใด ๆ ทั้งสิ้น ดังเขาบรรยายรายละเอียดของการทำสัญญาว่า

"การกระทำดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการตกลงยินยอม (consent) แต่เป็นการหลอมรวม ทุกคนไว้เป็นหนึ่งเดียวอย่างแท้จริง (a real unity of them all) ด้วยการที่ทุกคนทำสัญญา (covenant) ต่อกัน เสมือนหนึ่งทุกคนกล่าวแก่ทุกคนว่า **'ข้าพเจ้าได้ยินยอมมอบสิทธิในการ ปกครองตนเอง ให้แก่บุคคลผู้นี้ หรือแก่บุคคลคณะนี้ โดยมีเงื่อนไขว่า ท่านเองก็ต้องยินยอม มอบสิทธิของท่านแก่เขาเช่นกัน'** "

นี่คือการยืนยันว่า อำนาจปกครองเป็นผลผลิตของมนุษย์ รัฐเป็นองค์กรเทียม ที่ มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากการตกลงร่วมกัน คำยืนยันนี้ดูเหมือนสามารถส่งผลสืบเนื่องต่อไป ได้อีก ในหลายทิศทาง แต่שובสลับเลือกใช้ตรรกะที่จะดึงข้อสรุป ในขั้นต่อไปว่าแหล่งกำเนิด จากเบื้องล่างของอำนาจปกครองนี้เอง เป็นปัจจัยสนับสนุนให้อำนาจดังกล่าวสมบูรณ์เด็ดขาด ดังนั้น "ผู้ใต้ปกครองจะต้องเคารพเชื่อฟังอธิปไตยในทุกๆ สิ่ง โดยมีเงื่อนไขว่า การเคารพ เชื่อฟังนั้น ไม่ขัดกับกฎของพระเจ้า" และต่อข้อโต้แย้งที่อาจจะเกิดขึ้น ในทำนองว่า เมื่อตอนเราล้มตาศึ้นมาดู โลกในสังคม เรามีได้ไปทำสัญญาตกลงกับผู้ใด ที่จะยอมรับอำนาจ ของอธิปไตย หรือแม้เมื่อบรรลุนิติภาวะ ก็มิได้รับการสอบถามความสมัครใจใด ๆ ต่อข้อ

โต้แย้งที่ว่ามานี้ ฮอบส์ก็ได้เตรียมคำตอบเอาไว้แล้วว่า "หากบุคคลผู้นั้นใช้ชีวิตอยู่ภายใต้การปกป้องคุ้มครองของอธิปัตย์อย่างเปิดเผย ถือได้ว่าเขายอมรับเงื่อนไข ของการถูกปกครองนั้น"

อันที่จริงแล้ว ในสายตาของฮอบส์ สถานะของอธิปัตย์ซึ่งมาจากสัญญาประชาคมก็คือ มรรตัยเทพ (mortal god) ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ และฮอบส์ยังนำเอาชื่อของปลายักษ์เจ้าสมุทร ในตำนานของพวกฟินิเซียน ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์ไบเบิล นั่นคือ Leviathan มาใช้เรียกอธิปัตย์อีกด้วย การที่ฮอบส์เสนออำนาจเด็ดขาดให้แก่อธิปัตย์นั้น น่าจะเกิดจากทัศนะมองมนุษย์ในแง่ร้ายอย่างสุดขีด กล่าวคือ เขาไม่เชื่อถือในความมุ่งมั่นจริงจังของมนุษย์ ที่มาทำสัญญากัน ความโลเลอาจทำให้มนุษย์ผิดสัญญาได้ทุกเมื่อ ดังที่ฮอบส์กล่าวว่า "สัญญาที่ไม่มีคมดาบคอยกำกับ ก็เป็นเพียงลมปาก" (Covenants, without the Sword, are but words.)

เราลองมาดูกันว่าฮอบส์เสนออำนาจสิ้นฟ้าแก่อธิปัตย์อย่างไร "เนื่องจากเป้าหมายของสถาบันดังกล่าวคือ ความสงบสุข และความปลอดภัยของทุกคน และเนื่องจากผู้มีสิทธิธรรมในเป้าหมายดังกล่าว (right to the end) ย่อมต้องมีสิทธิธรรมในวิถีทาง (right to the means) ที่จะใช้ให้บรรลุเป้าหมายด้วย ดังนั้น บุคคล หรือคณะบุคคลที่ถืออำนาจปกครองอยู่ ย่อมมีอำนาจตัดสินใจว่า จะใช้วิธีการใด เพื่อสร้างความสงบสุข และปลอดภัย และเพื่อขจัดอุปสรรค และภัยอันตรายทั้งปวง และย่อมสามารถกระทำการใดก็ตาม ที่เขาคิดว่าจำเป็นต้องการกระทำเพื่อการดังกล่าวได้"

พอจะเห็นได้ว่า ณ จุดนี้ ทฤษฎีของฮอบส์ เบนออกจากการวิเคราะห์ ตามหลักวิทยาศาสตร์ ไปสู่การแสดงทัศนะส่วนตัวทางการเมืองค่อนข้างมาก โดยเฉพาะตรรกะเกี่ยวกับ

"เป้าหมาย" และ "วิธีการ" ที่ฮอบส์ใช้ตั้งข้อสรุปออกมานั้น ทำให้เราแว่วยินสำเนียงแบบอำนาจนิยม เหมือนในประโยคอันโด่งดังของมาเคียเวลลี (Machiavelli) นักคิดในยุคเรอเนสซองซ์ ที่ว่า "เป้าหมายยอมให้ความชอบธรรมแก่วิธีการที่ใช้" (The end justifies the means)

สำหรับการสานต่อแนวคิดเรื่องสัญญาประชาคมของฮอบส์นั้น กรณีที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือ รูสโซ (Rousseau) ซึ่งนางานของฮอบส์มาคิดต่อได้อย่างมีสีสันเร้าใจ จนคนทั้งหลายมักเข้าใจกันไปว่า เขาเป็นต้นคิดเรื่องสัญญาประชาคมเสียเอง

รูสโซยืนยันคล้ายคลึงกับฮอบส์ว่า สังคมมนุษย์เกิดขึ้นจากการทำสัญญาคงร่วมกันด้วยเหตุผลเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ทว่ารูสโซมองการเปลี่ยนสภาพของมนุษย์ จากเหตุการณ์ดังกล่าวในทิศทางกลับกันกับฮอบส์ กล่าวคือ สำหรับรูสโซ ความชั่วร้ายต่าง ๆ นานาของมนุษย์นั้น เกิดขึ้นภายหลังสัญญาประชาคม และเป็นผลโดยตรง จากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันในสังคมนั่นเอง รูสโซจินตนาการกลับด้านกับฮอบส์ว่า ในสภาพธรรมชาติ มนุษย์จะมีอุปนิสัยเรียบง่าย สมถะ รักสงบ แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกัน ธรรมชาติของสังคม จะสอนให้มนุษย์แก่งแย่งชิงดี และเอารัดเอาเปรียบกัน

สิ่งที่ทำให้เราต้องยอมรับว่า รูสโซก้าวหน้ากว่าฮอบส์ก็คือ รูสโซถือว่าการทำสัญญาประชาคมครั้งที่ผ่านมานั้น เป็นความผิดพลาด เนื่องเพราะเป็นการทำสัญญาระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง และยังเป็นการมอบอำนาจให้แก่ธิปไตยอย่างถาวร ชนิดที่เรียกคืนไม่ได้ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ความเลวร้ายในสังคมอย่างที่เราเห็น ๆ กัน รูสโซจึงเสนอให้มนุษย์กลับไปทำสัญญาประชาคมกันใหม่ โดยในคราวนี้ มนุษย์จะต้องทำสัญญามีไชระหว่างกันเอง หากแต่ละคนจะต้องทำสัญญากับ "เจตจำนงร่วมกัน" (general will) ซึ่งทอนมาจากเจตจำนงของแต่ละคน เพื่อให้คนทั้งหมดมีสถานะ เป็นทั้งผู้ถูกปกครอง และผู้ปกครองพร้อมกันไป ระบบของรูสโซจึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า **เมื่อมีเหตุอันควร ผู้ถูกปกครองยอมมีสิทธิโต้แย้งอำนาจปกครอง (ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นของตนเอง) ได้**